

УДК 657.01: 338.054.23: 502/504

ЕКОЛОГІЧНІ ЗБИТКИ, ВИТРАТИ ТА ВТРАТИ: ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ

ВАСИЛЬ ЛЕНЬ,
канд. екон. наук, професор,
ОЛЕКСАНДР КОЛІВЕШКО,
аспірант,
Чернігівський національний
технологічний університет

Визначте суть слів і Ви позбавите людство від половини його непорозумінь
Рене Декарт

Досліджено сутність і зміст понять «екологічні збитки», «екологічні витрати» та «екологічні втрати» з точки зору бухгалтерського обліку. Доведено, що поняття «екологічні збитки» є загальноекономічним і більш змістовним за поняття «екологічні витрати» та «екологічні втрати» і включає в себе як облікову, так і необлікову інформацію, яка не підпадає під визначення господарської операції. Облікову інформацію формують екологічні витрати та екологічні втрати, вона може бути ідентифікована і відповідає визначенню господарської операції. Доведено, що для цілей бухгалтерського обліку під екологічними витратами слід розуміти сукупність витрат за користування надрами та іншими природними ресурсами, плату за видобування корисних копалин, екологічний податок та витрати на природоохоронні заходи. Під екологічними втратами для цілей бухгалтерського обліку слід розуміти зменшення вартості активів підприємства без перенесення її на продукт виробництва та без їх вибуття за його межі за рішенням власника, що відбувається внаслідок несприятливих стихійних явищ та негативного антропогенного впливу на природне середовище. Під екологічними збитками слід розуміти сукупність екологічних витрат та втрат, які відображуються в системі бухгалтерського обліку, та розрахункових втрат і витрат (упущеної вигоди, втрат природних ресурсів, оцінки негативного впливу на людину тощо).

Ключові слова: бухгалтерський облік, екологічні збитки, екологічні витрати, екологічні втрати, взаємозв'язок понять.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На сучасному етапі розвитку економіки України набуває поширення екологізація інноваційних стратегій розвитку підприємств, спрямована на просування принципів природозберігаючої економіки, інтеграцію економічних і екологічних інтересів підприємств, що дає змогу прискорити інноваційний розвиток і підвищити конкурентоспроможність підприємств на внутрішніх і зовнішніх ринках. У цьому плані збільшується попит менеджерів на екологічну інформацію, частина якої накопичується в системі бухгалтерського обліку. У зв'язку з цим постає проблема ідентифікації такої інформації для відображення на рахунках бухгалтерського обліку. Для надійної ідентифікації будь-якої інформації використовується понятійний апарат.

В економічній та екологічній літературі застосовуються поняття «екологічні витрати», «екологічні втрати» та «екологічні збитки». Проте різні дослідники у ці поняття вкладають різний зміст, що призводить до отримання непорівнянної інформації про

їх величину та утруднює ефективне управління ними. Актуальність теми дослідження полягає у тому, що визначення будь-яких дефініцій, у тому числі застосовуваних у бухгалтерському обліку, має основоположне значення для однозначного розуміння отримуваної користувачами інформації.

Аналіз останніх досліджень. Розгляду проблем, пов'язаних з екологічною діяльністю підприємств, а саме змістовній характеристиці, структурі екологічних витрат, втрат та збитків, а також відображенню їх у бухгалтерському обліку та фінансовій і з корпоративної соціальної відповідальності звітності присвячені дослідження таких вітчизняних та зарубіжних учених: Ю. Беднарчука, С. Бичкової, А. Брилева, Ф. Бутинця, П. Буряка, Д. Васильєва, Л. Гнилицької, Н. Гофмана, Т. Дьоміна, М. Єгорова, І. Замули, В. Кислового, О. Кондратока, Є. Лапіна, С. Макара, Л. Мельника, В. Мосягіна, Н. Пахомової, М. Пушкаря, Е. Рюміна, К. Саєнко, Д. Санкова, Н. Трофіменко, М. Чумаченка, В. Холіної, В. Широкова та ін. Проте поняття екологічні витрати, втрати та збитки для їх ідентифікації у бухгалтерському обліку досліджені недостатньо і в них вкладається різний зміст.

Спроба авторів висловити свою позицію щодо вирішення зазначеної проблеми й обумовила вибір напряму дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значний доробок учених у вивчення проблем, пов'язаних з екологічною діяльністю, наразі не досягнуто єдності щодо визначення понять «екологічні витрати», «втрати» та «збитки», що не дає можливості належним чином їх ідентифікувати, а отже й здійснити їх достовірну оцінку та відобразити в бухгалтерському обліку, фінансовій та екологічній звітності.

Мета статті – дослідження думок учених щодо сутності понять «екологічні витрати», «екологічні втрати», «екологічні збитки» та обґрунтування їх визначень і структури.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У вітчизняних та зарубіжних джерелах мається багато визначень понять: «екологічні витрати», «екологічні збитки», «екологічні втрати».

Поняття «екологічні витрати» раніше вже досліджувалось О. Колівешко [1] і визначено, що для цілей бухгалтерського обліку під **екологічними витратами** слід розуміти сукупність витрат за користування надрами та іншими природними ресурсами, плату за видобування корисних копалин, екологічний податок та витрати на природоохоронні заходи.

У наукових джерелах поняття «екологічні втрати» було досліджено недостатньо. Методологія визначення поняття «екологічні втрати» має ґрунтуватися на чіпкому термінологічному визначенні поняття «втрати». У Словнику української мови **втрата** – це будь-що загублене, вкрадене, розбите тощо; зменшення кількості будь-чого; марне, без користі витрачання будь-чого [2].

С. Клименко та О. Дуброва екологічні втрати визначають як втрати, пов'язані із завданням шкоди навколишньому природному середовищу [3]. На наш погляд, їх визначення для цілей бухгалтерського обліку не зовсім коректне, оскільки не конкретизує об'єкт обліку.

Р. Берлінг під екологічними втратами розуміє ту частину виробничих ресурсів (матеріальних, трудових, фінансових), що була втрачена без отримання продукції, перевитрачена порівняно з раціональними нормативними витратами або взагалі не використо-

увалась, тобто не функціонувала, простоювала [4]. Таке визначення є більш конкретним, тому що визначено об'єкти обліку, а саме: втрачені та невикористані ресурси та втрати від простою засобів праці.

В. Лень і Ю. Крот зазначають, що основною особливістю втрат підприємства є відсутність вибуття активів за межі підприємства (за винятком крадіжок). У зв'язку з цим для цілей бухгалтерського обліку під втратами слід розуміти зменшення вартості активів підприємства без перенесення її на продукт виробництва та без їх вибуття за його межі за рішенням власника [5]. Крім того, цими авторами визначено об'єкт обліку втрат – активи, причини і умови, за яких зменшення вартості активів ідентифікується як втрати. Таке трактування втрат може бути покладено в основу визначення для цілей бухгалтерського обліку поняття «екологічні втрати». Якщо виходити з цих позицій, то під **екологічними втратами** для цілей бухгалтерського обліку слід розуміти зменшення вартості активів підприємства без перенесення її на продукт виробництва та без їх вибуття за його межі за рішенням власника, яке відбувається внаслідок несприятливих стихійних явищ та негативно-го антропогенного впливу на природне середовище.

Втрати внаслідок негативного антропогенного впливу на природне середовище у господарюючих суб'єктів відбуваються через руйнування та пошкодження необоротних матеріальних активів, псування та знищення оборотних активів. Щодо необоротних активів, підприємства можуть їх списувати з балансу, уцінювати, зменшувати корисність груп активів, що генерують грошові потоки. Оборотні активи також можуть бути уцінені внаслідок часткового псування або списані при їх знищенні.

Отже, втрати від негативних змін зовнішнього природного середовища в обліку підприємства будуть відображені у сумі їх облікової вартості. Проте слід зазначити, що для відновлення виробництва на попередньому рівні сум списаних витрат звичайно недостатньо. Тому необхідно розраховувати також відновлювальну вартість втрачених ресурсів у необоротних та оборотних матеріальних активах. Різниця між відновлювальною та обліковою вартістю втрачених активів в обліку не відображується.

Слід урахувати, що деякі природні негативні явища, зокрема повені, є природним періодично повторюваним природним явищем і не викликані априорі негативним антропогенним впливом. Проте час-

тота повеней може збільшуватися внаслідок антропогенного впливу. У зв'язку з цим виникає потреба у розмежуванні екологічних втрат, пов'язаних та непов'язаних з антропогенним впливом. Це стосується й інших природних явищ, збільшення частоти яких внаслідок антропогенного впливу на них збільшує втрати підприємств. Наприклад, кислотні дощі прискорюють корозію металу, призводять до прискореного руйнування будівельних конструкцій, в деяких випадках є причиною загибелі посівів сільськогосподарських культур.

Екологічні втрати підприємства супроводжуються також втратами, які повністю або частково не відображуються в обліку, зокрема, втрати внаслідок збільшення інфекційних захворювань людей, отруєнь, забруднення повітря, водою, ґрунтів, втрата родючості ґрунтів тощо.

Підприємства можуть здійснювати заходи для попередження надзвичайних екологічних ситуацій, але витрати на ці заходи мають кваліфікуватися при їх завершенні як витрати на природоохоронні заходи та/або як витрати на попередження екологічних надзвичайних ситуацій.

Частина втрат підприємства від настання несприятливих природних явищ підприємства можуть попередити шляхом майнового страхування. Проте страхування не є засобом зменшення витрат від настання несприятливих природних явищ у цілому в країні, а є лише способом вирівнювання доходів протягом діяльності підприємства. В цілому у сукупності підприємств їх витрати на страхування перевищують доходи від відшкодування шкоди на суму

витрат та прибутку страховиків.

На підприємстві можуть бути втрати і внаслідок надзвичайних ситуацій, які не пов'язані з довкіллям, зокрема, внаслідок техногенних аварій, аварій на транспорті тощо. У зв'язку з цим в обліку необхідно виокремлювати втрати внаслідок екологічних та інших чинників, що дає змогу оцінювати суми втрат за різними напрямками, які є основою для розробки заходів з їх попередження.

Екологізація економіки вимагає нового бачення й трактування категорії «*екологічний збиток*», щодо якої у вітчизняній економічній літературі також немає єдиної думки. З цим погоджуються й інші дослідники, зокрема С. Макар, який вважає, що екологічні збитки – це тільки фінансові або матеріальні втрати, пов'язані з природним середовищем [6]. Д. Красніков до збитків відносить грошову оцінку заподіяної матеріальної шкоди [7].

Методологія визначення поняття «екологічні збитки» має ґрунтуватися на чіпкому термінологічному визначенні поняття «збитки», яке тісно пов'язане з поняттям «шкода». Етимологічний аналіз понять «шкода» та «збиток» свідчить, що їх часто розглядають у вітчизняній літературі як тотожні. За Словником української мови, слово «шкода» означає матеріальні втрати, збитки, а слово «збитки» – матеріальні втрати або протилежне прибутку [2]. Тобто в загальноекономічному розумінні вони є синонімами. В однаковому контексті їх застосовують й у більшості наукових праць економічного спрямування (табл. 1).

Таблиця 1

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЕКОЛОГІЧНІ ЗБИТКИ», ЗА РІЗНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ

№ з/п	Автор, джерело	Визначення
1	Макар С. [6]	<i>Збиток</i> – фактичні або можливі втрати, що виникають в результаті будь-яких подій або явищ, негативних змін у природному середовищі внаслідок антропогенного впливу
2	Олейник К. [8]	<i>Екологічний збиток</i> – поняття, що відбиває негативні кількісні і якісні зміни в таких об'єктах, як суспільство, соціальна група, компанія, що наступають в результаті реалізації екологічного ризику
3	Шевчук В. та ін. [9]	<i>Еколого-економічні збитки</i> – збитки, завдані внаслідок забруднення навколишнього середовища та виснаження природних ресурсів
4	Сидоренко В., Азаров С., Єременко С. [10]	<i>Екологічний збиток</i> – міра або результат такої зміни стану довкілля, яке характеризується порушенням цілісності, функціонування, працездатності чи погіршенням інших захищених властивостей, внаслідок виникнення аварійних ситуацій на об'єкті підвищеної екологічної небезпеки, а також становить собою вартісну оцінку шкоди, що була заподіяна життю і здоров'ю населення, яке проживає у зоні впливу продуктів аварії

Продовження табл. 1

№ з/п	Автор, джерело	Визначення
5	Мягченко О. [11]	Збитки (екологічні, прим. <i>авт.</i>) – це погіршення якості навколишнього середовища внаслідок його забруднення або змін, які не сприяють використанню природного об'єкта за призначенням. Їх оцінюють як втрати суспільства, пов'язані з витратами на відновлення навколишнього природного середовища. Для оцінки таких збитків використовують базові показники: витрати на зниження забруднення; витрати на відновлення навколишнього природного середовища; додаткові витрати, викликані зміною якості навколишнього середовища; витрати на компенсацію ризику погіршення здоров'я людини внаслідок негативних змін довкілля
6	Словник термінів і визначень з охорони навколишнього середовища, природокористування та екологічної безпеки [12]	Екологічний збиток – фактичні і можливі збитки в їх кількісному і якісному вираженні, включаючи вигоду і додаткові витрати на ліквідацію несприятливих наслідків для життєдіяльності людини, тварин, рослин та інших живих організмів, викликаних порушенням нормативів якості навколишнього природного середовища, в результаті негативних впливів господарської та іншої діяльності, техногенних аварій та катастроф
7	Апостолок С., Джигирей В. [13]	Екологічний збиток – фактичний або можливий екологічний та соціальні втрати, що виникають у результаті певних подій або явищ, у тому числі зміни природного середовища, його забруднення. Розглядають прямий та опосередкований (непрямий) збиток: <ul style="list-style-type: none"> • прямий збиток виникає внаслідок безпосереднього руйнування матеріальних цінностей, погіршення умов ведення господарства та впливу на здоров'я людини. При цьому слід розглядати збиток різних часових інтервалів і ступенів впливу. Так, крім одноразового збитку, може виникати перманентний збиток, наприклад, при ерозії та засоленні ґрунтів), латентний (прихований) збиток, який проявляється лише через певний час (переважно при дії на здоров'я людини та природні екосистеми); • опосередкований (непрямий) збиток виникає в результаті негативної дії на продуктивні сили суспільства в цілому, в тому числі на людину. В цьому випадку спостерігається зростання рівня захворювань, інвалідності тощо
8	Економічний механізм природокористування [14]	Екологічний збиток – це шкода, завдана довкіллю, виражена у натуральних одиницях виміру, наприклад, кількість забруднюючих речовин, що потрапляють у навколишнє середовище; кількість безповоротно використовуваних природних ресурсів тощо. Економічний збиток – завдана природі шкода, представлена в грошовому вираженні
9	Замула І. [15]	Екологічний збиток – упущені вигоди і додаткові витрати на ліквідацію несприятливих наслідків для життєдіяльності живих організмів, викликаних порушенням нормативів якості навколишнього природного середовища, в результаті негативного антропогенного впливу, а також техногенних аварій і катастроф
10	Глухов В., Лисочкина Т., Некрасова Т. [16]	Екологічний збиток – це зміна корисності навколишнього середовища внаслідок її забруднення, що виражається у вигляді витрат товариства, пов'язаних із зміною навколишнього середовища
11	Кислий В. [17]	Еколого-економічний збиток – це сума виражених у вартісній формі нормативних (тобто об'єктивно обумовлених на даному етапі розвитку) і наднормативних втрат уже створених і потенційних матеріальних і нематеріальних благ, а також додаткових витрат на компенсацію цих втрат, обумовлених змінами в природній, соціальній і виробничій підсистемах внаслідок антропогенного порушення екологічної рівноваги
12	Мельник Л. та ін. [18]	Аналіз теоретико-концептуальних підходів щодо визначення збитків від екологічних порушень дає змогу виокремити такі види збитків як можливий і відвернений збитки. Можливий (очікуваний) збиток – це умовне теоретичне значення збитку, що очікується в перспективі чи в передбачуваному стані забруднення навколишнього середовища. Відвернений збиток – величина ліквідованого збитку внаслідок проєктованих чи фактично виконаних заходів, що захищають середовище

Аналіз наведених в табл. 1 визначень екологічного збитку свідчить, що це поняття трактується по різному залежно від рівня його узагальнення. Екологічний збиток як категорію на найвищому рівні узагальнення розглядають С. Макар [6], К. Олейник [8], В. Сидоренко, С. Азаров, С. Єременко [10], О. Мягченко [11]. З цих авторів, на наш погляд, найбільш загальне (категоріальне) визначення наведено К. Олейник.

У частині досліджених джерел наводяться економічні трактування поняття «екологічні збитки» [2; 13]. Зокрема С. Апостолок [13] включає в це поняття фактичні або можливі екологічні та соціальні

втрати. Проте такі визначення не сприяють ідентифікації інформації, яка має накопичуватися в системі бухгалтерського обліку.

У деяких джерелах містяться визначення більш прикладного характеру [14–17]. Зокрема, екологічні збитки розглядаються як шкода, завдана довкіллю, виражена у натуральних одиницях виміру, наприклад, кількість забруднюючих речовин, що потрапляють у навколишнє середовище; кількість безповоротно використовуваних природних ресурсів з подальшим переведенням у вартісну форму; як сума втрат активів і додаткових витрат на компенсацію цих втрат та витрат на відновлення навколишнього

середовища тощо [14].

Крім наведених визначень екологічного збитку також застосовують поняття «*накопичений екологічний збиток*» та «*минулий екологічний збиток*», під якими розуміють грошовий еквівалент шкоди у формі невідшкодованих витрат на відновлення порушеного стану навколишнього середовища з урахуванням понесених збитків, у тому числі упущеної вигоди, або розрахований відповідно до затвердженого у встановленому порядку таксами й методиками вирахування розміру шкоди навколишньому середовищу (у випадку наявності таких) [19; 20].

Аналізуючи визначення поняття «екологічні збитки» різних дослідників, можна дійти висновку, що це поняття включає як екологічні витрати, екологічні втрати, які знаходять відображення в системі бухгалтерського обліку, так й інші поточні, минулі та потенційні (майбутні) втрати як підприємств так і довікля, що можуть оцінюватись у натуральних і грошових показниках, але не знаходять відображення в системі бухгалтерського обліку.

Аналогічний підхід до визначення екологічних збитків наведено у Тимчасовій методиці визначення відверненого екологічного збитку, де зазначено, що еколого-економічна оцінка збитку навколишньому природному середовищу полягає у визначенні фактичних і можливих (відвернених) матеріальних і фінансових втрат і збитків від зміни (погіршення в результаті антропогенного впливу або поліпшення в результаті проведення природоохоронних заходів) якісних і кількісних параметрів навколишнього природного середовища в цілому і її окремих еколого-

ресурсних компонентів (атмосферне повітря, водні ресурси, земельні ресурси, ресурси рослинного й тваринного світу) [21].

Отже, категорія «екологічні збитки» розглядається як в обліковому, так і в необліковому аспектах одночасно.

Для оцінки придатності перелічених в табл. 1 визначень «екологічні збитки» для цілей бухгалтерського обліку слід виходити з визначення збитку, наведеного у **НП(С)БО 1** «Загальні вимоги до фінансової звітності», а саме: *збиток* – перевищення суми витрат над сумою доходу, для отримання якого були здійснені ці витрати. Проте екологічні витрати здійснюються для попередження негативних змін природного середовища та попередження негативних природних явищ і апріорі не передбачають отримання прибутку. Тому екологічні витрати не можна в бухгалтерському обліку ідентифікувати як екологічні збитки. Щодо втрат підприємства внаслідок негативних природних явищ, у тому числі внаслідок антропогенного впливу, то вони за НП(С)БО 1 не підпадають під визначення збитків з тієї самої причини, а отже, і під визначення загальноекономічної категорії «екологічні збитки».

На основі здійснених досліджень можна констатувати, що екологічні збитки є загальноекономічним поняттям і мають складові, що відображуються в бухгалтерському обліку (екологічні витрати та екологічні втрати) та не відображуються в ньому (розрахункові збитки).

У зв'язку з цим структуру екологічних збитків можна представити схемою, наведеною на рисунку.

На основі проведеного дослідження нами здійснено порівняння понять реальних екологічних витрат і втрат та розрахункових екологічних втрат, які в сукупності кваліфікуються як екологічні збитки, за низкою показників (табл. 2).

Аналіз даних табл. 2 свідчить про наявність відмінностей між поняттями екологічні витрати, екологічні втрати та екологічні втрати розрахункові, останні формують позаоблікові показники.

Таблиця 2

**ПОРІВНЯННЯ ПОНЯТЬ РЕАЛЬНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ВИТРАТ І ВТРАТ
ТА РОЗРАХУНКОВИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ВТРАТ**

Показники	Екологічні витрати (реальні)	Екологічні втрати (реальні)	Екологічні втрати (розрахункові)
Витрачання ресурсів підприємства на виробництво, управління та збут	Так	Ні	Ні
Вибуття активів за межі підприємства за згодою власника	Так	Ні	Ні
Залежність величини від дій управлінського персоналу підприємства	Переважаю залежить	Переважаю не залежить	Переважаю не залежить
Період списання	У періоді здійснення	У періоді виявлення	Не списуються
Вплив на величину власного капіталу	Зменшують	Зменшують	Не впливають
Включення до собівартості виготовленого продукту підприємства	Включаються, якщо їх здійснення пов'язане з виробництвом продукту підприємства	Не включаються (крім нормованих природних втрат)	Не включаються
Включення до податкових витрат	Включаються у випадках, передбачених ПКУ	Не включаються	Не включаються

ВИСНОВКИ

- Для цілей бухгалтерського обліку під екологічними витратами слід розуміти сукупність витрат за користування надрами та іншими природними ресурсами, плату за видобування корисних копалин, екологічний податок та витрати на природоохоронні заходи.
- Під екологічними втратами для цілей бухгалтерського обліку слід розуміти зменшення вартості активів підприємства без перенесення її на продукт виробництва та без їх вибуття за його межі за рішенням власника, яке відбувається внаслідок несприятливих стихійних явищ та негативного антропогенного впливу на природне середовище.
- Екологічні витрати та втрати відображуються в системі бухгалтерського обліку.
- Поняття «екологічні збитки» є загальноекономічним і включає в себе як інформацію про господарські операції, так й іншу інформацію про негативні зміни стану навколишнього середовища і вплив цих змін на виробничу та соціальну сфери. Ця інша інформація є позаобліковою, формується поза системою бухгалтерського обліку і використовується для оцінки діяльності людини та прийняття тактичних і стратегічних рішень щодо управління станом навколишнього природного середовища.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

- Колівешко О.М.** Визначення та структура екологічних витрат підприємства / О.М. Колівешко // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Сер. «Економічні науки»: науковий збірник. – 2013. – № 3(68). – С. 128–132.
- Словник української мови** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/utrata>
- Клименко С.М.** Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків: [навч. посібник] / С.М. Клименко, О.С. Дуброва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ubooks.com.ua/books/000271/inx37.php>
- Берлінг Р.З.** Еколого-економічні втрати та їх зв'язок між поняттями затрат і витрат на підприємстві, що працює в умовах інноваційного розвитку / Р.З. Берлінг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/natural/vnulp/logistyka/2012_749/01.pdf
- Лень В.С.** Співвідношення понять «непродуктивні втрати» і «втрати» та їх класифікація / В.С. Лень, Ю.В. Крот // Бухгалтерський облік і аудит. – 2013. – № 10. – С. 33–37.

6. **Макар С.В.** Основы экономики природопользования / С.В. Макар. – М.: Институт международного права и экономики им. А. С. Грибоедова, 1998. – 192 с.

7. **Красніков Д.А.** Еволюція поняття «збитки» та регулювання їх відшкодувань в Україні // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки, 2012. – Вип. 22. – Ч. II [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22\(2\)_ekon/stat_20_1/43.pdf](http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22(2)_ekon/stat_20_1/43.pdf)

8. **Олейник К.А.** Экологические риски в предпринимательской деятельности / К.А. Олейник. – М.: Анклир, 2002. – С. 33.

9. **Шевчук В.Я.** Екологічне управління: [підручник] / [В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, Г.О. Білявський та ін.] – К.: Либідь, 2004. – 432 с.

10. **Сидоренко В.Л.** До питання визначення поняття «небезпечний об'єкт» / В.Л. Сидоренко, С.І. Азаров, С.А. Єременко // Право і безпека: наук. жур. Харківського національного університету внутрішніх справ. – Харків, 2006. – Т. 5. – № 5. – С. 151–155.

11. **Мязченко О.П.** Основы экологии: [підручник]. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 312 с.

12. **Словарь** терминов и определений по охране окружающей среды, природопользованию и экологической безопасности. http://lugaveles.ucoz.ru/news/slovar_terminy_i_opredelenija_po_okhrane_okruzhajushhej_sredy_prirodopolzovaniju_i_ekologicheskoi_bezopasnosti/2011-04-04-42. (Санкт-Петербург: Издательство: «Изд-во СПбГУ», 2001. – 136 с.

13. **Апостолов С.О.** Промислова екологія: [навч. посібник] – 2-ге вид., випр. і допов. / С.О. Апостолов, В.С. Джигирей. – К.: Знання, 2012. – 430 с.

14. **Лекции:** Экология: Экономический механизм

природопользования: Экологический ущерб [Электронный ресурс]. – Режим доступу: http://ucheba-legko.ru/lections/viewlection/ekologiya/ekonomicheskij_mehanizm_prirodopolzovaniya/ekologicheskij_usherb.

15. **Замула І.В.** Бухгалтерський облік екологічної діяльності у забезпеченні стійкого розвитку економіки: [монографія] / І.В. Замула. – Житомир: ЖДТУ, 2010. – 440 с.

16. **Глухов В.В.** Экономические основы экологии / В.В. Глухов, Т.В. Лисочкина, Т.П. Некрасова. – СПб: Специальная литература, 1995. – С. 152.

17. **Кислый В.Н.** К вопросу о сущности понятия «Эколого-экономический ущерб» // «Вісник СумДУ. – Сер. Економіка». – 2007. – № 1. – С. 43–49.

18. **Мельник Л.Г.** Методи оцінки екологічних втрат / Л.Г. Мельник, М.К. Шапочка, О.І. Карінцева та ін.; за ред. Л.Г. Мельника і О.І. Карінцевої. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. – 288 с.

19. **Подколзин М.М.** К вопросу о ликвидации накопленного экологического ущерба в РФ / М.М. Подколзин, А. Лопатин // Актуальные проблемы науки, экономики и образования XXI века – Ч. 1. – С. 146–159.

20. **Рекомендации** по определению размера прошлого экологического ущерба и степени ответственности продавца и покупателя объектов, намечаемых к приватизации. Письмо государственного комитета Российской Федерации по охране окружающей среды от 22.12.99 г. № 03-22/24-321 [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bestpravo.ru/rossijskoje/vr-pravila/mlp.htm>

21. **Временная** методика определения предотвращенного экологического ущерба, утв. Госкомэкологии Российской Федерации 09.03.99 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://envi.narod.ru/doc36.htm>

Исследованы сущность и содержание понятий «экологический ущерб», «экологические затраты» и «экологические потери» с точки зрения бухгалтерского учета. Доказано, что понятие «экологический ущерб» является общеэкономическим и более содержательным нежели понятия «экологические затраты» и «экологические потери» и включает в себя как учетную, так и неучетную информацию, она не подпадает под определение хозяйственной операции. Учетную информацию формируют экологические затраты и экологические потери, которая может быть идентифицирована и отвечает определению хозяйственной операции. Доказано, что для целей бухгалтерского учета под экологическими затратами следует понимать совокупность затрат на пользование недрами и другими природными ресурсами, плату за добычу полезных ископаемых, экологический налог и затраты на природоохранные мероприятия. Под экологическими потерями для целей бухгалтерского учета следует понимать уменьшение стоимости активов предприятия без перенесения ее на продукт производства и без их выбытия за его пределы по решению владельца, которое происходит вследствие неблагоприятных стихийных явлений и отрицательного антропогенного влияния на естественную среду. Под экологическим ущербом следует понимать совокупность экологических затрат и потерь, которые отражаются в системе бухгалтерского учета и расчетных потерь и затрат (упущенной выгоды, потерь природных ресурсов, оценки отрицательного влияния на человека и т.п.).

Ключевые слова: бухгалтерский учет, экологический ущерб, экологические затраты, экологические потери, взаимосвязь понятий.

An article researches the essence and the concept content of terms «environmental losses», «environmental costs» and «environmental detriments». «Environmental losses» is common-used essentially wide term in turn to «environmental costs» and «environmental detriments», and includes both financial and nonfinancial information, that does not fit the definition of business transaction. Financial (accounting) information exposes environmental costs and detriments that can be identified and corresponds with the definition of business transaction. Author shows that for accounting purposes environmental costs are the costs on taxes for subsoil use, environmental tax and environment-oriented measures costs. Environmental detriments (damages) for accounting purposes should be regarded as decline in value of assets of the company without shifting it on the product of manufacturing and without leave the territory of an owner due to unfavorable elemental forces and negative anthropogenic influence on environment. Environmental losses should be regarded as environmental costs and detriments (damages), revealed in the accounting system and estimated costs and losses (loss of profit, natural resources, estimated negative influence on human etc.).

Keywords: *accounting, environmental losses, environmental costs, detriments (damages), concept relation.*

ДО УВАГИ АВТОРІВ!

Журнал

“БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК І АУДИТ”

визнано Вищою атестаційною
комісією України

професійним виданням з
бухгалтерського обліку
та аудиту

(постанова Президії ВАК України
від 22.12.2010 р. № 1-05/8)

Відповідно до постанови Президії
ВАК України журнал підвищує вимоги
до відбору наукових статей до друку

